

Om funktionsnedsättningar

Socialstyrelsens definition av funktionsnedsättning:

En funktionsnedsättning är en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga.

En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom eller annat tillstånd eller till följd av en medfödd eller förvärvad skada.

Bibeln

Tredje Mosebok vers 16-24:

Och HERREN talade till Mose och sade:

Tala till Aron och säg: Av dina avkomlingar i kommande släkten skall ingen som har något lyte träda fram för att frambära sin Guds spis.

Ingen skall träda fram, som har något lyte, varken en blind eller en halt, eller en som har lyte i ansiktet, eller som har någon lem för stor,
ingen som har brutit arm eller ben,
ingen som är puckelryggig eller förkrympt, eller som har fel på ögat, eller som har skabb eller annat utslag, eller som är snöpt.

Av prästen Arons avkomlingar skall ingen som har något lyte gå fram för att frambära HERRENS eldsoffer; han har ett lyte, han skall icke gå fram för att frambära sin Guds spis.

Sin Guds spis må han äta, både det som är högheligt och det som är heligt,

men eftersom han har ett lyte, skall han icke gå in till förlåten, ej heller skall han gå fram till altaret, på

Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara av bestående eller av övergående natur.

Vanliga är

- Autism
- Cerebral pares
- Hörselnedsättning
- Inlärningsproblem som dyskalkyli och dyslexi
- Intellektuell funktionsnedsättning
- Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som adhd, autism, Tourettes syndrom och språkstörning
- Ryggmärgsbräck
- Rörelsenedsättning
- Synnedsättning

Socialstyrelsens definition av funktionshinder

Ett funktionshinder är en begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen.

Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer. Det handlar framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen.

det att han icke må ohelga mina heliga ting; ty jag är HERREN, som helgar dem.

Och Mose talade detta till Aron och hans söner och alla Israels barn.

Denna text är naturligtvis ett bekymmer för de bokstavstroga. Luther ville se bibeln utifrån en helhetssyn men det finns rörelser som är mera dogmatiska. Framför allt finns det enskilda inom rörelserna som inte vet vad man ska tro på om inte allt i bibeln kan tolkas bokstavligt.

I den amerikanska fundamentalismen hävdas att den Helige Ande styr nedskrivandet. Därför tar man där avstånd från utvecklingsläran och vetenskap.

Men i Nya Testamentet framträder en ljusare syn. Jesus botade en lam man och gav synen åter åt en blind.

Antika Rom

I det antika Rom behandlades funktionshindrade i bästa fall med likgiltighet och i värsta fall med rent våld. Romersk lag sa att alla barn som föds

med en anmärkningsvärd missbildning skulle dödas genom stening.

Medeltiden

Under medeltiden hade kyrkan ansvar för fattigvården. Men det var en god gärning att hjälpa fattiga och goda gärningar visade på att man ångrat sina synder och ville bättra sig.

Fattigdom var inte en skam utan en olycka man drabbats av, som liksom mycket annat berodde på Guds vilja.

De rika hade mycket att svara för inför Gud. Rikedom gav fler möjligheter att göra gott och den som inte tog tillvara på denna möjlighet fick sona för detta efter döden. De fattiga hade inte så många möjligheter att hjälpa andra och därmed mindre ansvar.

Under medeltiden fanns det kombinerade ålderdomshem, fattigstugor och sjukhus. De drevs av Helige Andes orden och kallades därför Helgeandshus.

1535 Helgeandshuset i Stockholm skymts av Gråbrödraklostrets takryttare (Vädersolstavlan, Wikipedia)

Före 1800

Familjen var det viktigaste stödet för de med funktionsnedsättningar. Dessutom är en del nedsättningar åldersrelaterade. Man slog inte morfar i huvudet med en sten för att han fick grå starr.

Empati och omsorg är inte bara moderna impulser. Man har hittat ett skelett av en neandertalare med en allvarlig huvudskada som måste ha

Helige Andes hus i Stockholm byggdes i slutet av 1200-talet och stod kvar till omkring 1604 och gav namnet till Helgeandsholmen

I och med reformationen under 1500-talet ändrades detta tankesätt och man betraktade nu rikedom som tecken på Guds nåd. Fattigdom och andra sidan betraktades som ett personligt misslyckande. Det togs flera hundra år innan fattigdom sågs som ett samhällsproblem.

Utom de inrättningar som fanns i anslutning till klostren fanns Hospitalen. Det var en kombination av sjuk- och fattigvårdsinrättningar.

De som placerades på hospitalen var gamla fattiga personer, i synnerhet äldre ensamkvinnor, sjuka och vanföra.

Redan under medeltiden finansierades dessa av donationer, och efter reformationen kunde de fortsätta att existera genom hospitalshemman. Större städer och stiftsstäder hade hospital

gjort honom blind och dessutom hade han många brutna ben som läkts. Men han levde många år efter den skadan.

Många med funktionsnedsättning kunde också försörja sig själva. Vad de gjorde berodde troligen på graden av nedsättning och hur deras samhällen fungerade. Historiskt sett blev många berättare,

shamaner och musiker. Utmärkt sysselsättningar för någon som var relativt dålig på jordbruk.

Andra människor levde förmodligen helt enkelt som medlemmar i sina samhällen och gjorde vad de än kunde. En del levde på välgörenhet. Många av dem blev föremål för hån.

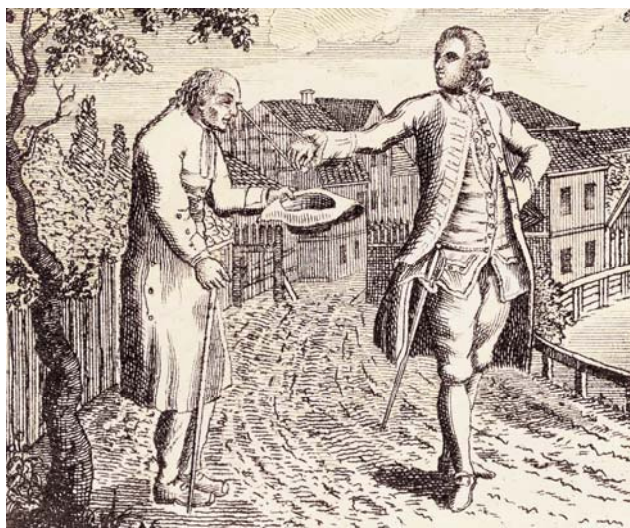
Fattiga som inte kunde bo hos föräldrar eller syskon hamnade på rotegång.

Rotegång

Rotegång infördes redan på medeltiden och nämns i Upplandslagen från 1296. Enligt den hade fattiga rätt till att bli omhändertagna i varje hushåll under ett dygn i taget.

Rotet bestod vanligtvis av sex gårdar. De hade en gemensam skyldighet att ta hand om de fattiga som i sin tur skulle efter förmåga hjälpa till och göra rätt för sig.

Som bevis för sin rätt bar hjonet med sig en så kallad "fattigklubba" eller "fattigbricka" av trä. På den stod roteordningen och hur länge vistelsen på gården fick vara. En vecka var vanligt.

1700-tal. Tiggare får allmosa (kopparstick/Digitalt museum)

1800-talet

I slutet av 1700-talet och början av 1800-talet började det skapas utbildningar för de med olika typer av funktionsnedsättningar.

1642 års tiggareordning

Den slog fast att ansvaret för de fattiga i första hand låg på de anhöriga, och i andra hand på den egna församlingen, som – utöver rotegången – borde uppföra sjukstuga och fattigstuga för gamla och sjuka, och barnhus för de föräldralösa.

1655 Den första självrollade rullstolen

Den tyske rörelsehindrade urmakare Stephan Farffler (1633-1689) anses 1655 ha uppfunnit den första självrollade rullstolen. Den var handved.

1686 års kyrkolag rekommenderades församlingarna att inrätta fattighus och fattigstugor

1734 Tvingande regler för socknarna att inrätta fattighus och fattigstugor

Lagen efterlevdes dock inte alltid. Om det inte fanns något fattighus så var ett alternativ att fortsätta med rotegången. Ett annat alternativ var inackordering hos privatpersoner. De fattiga auktionerades då årsvis ut till den som tog emot dem med minsta krav på ersättning.

1757 Kungligt brev om äktenskapshinder

Fallandesot, epilepsi och dårskap blir äktenskapshinder.

År 1829 fanns det 1279 fattighus i Sverige. De var fördelade på ungefär hälften av landets socknar. De små saknade ofta fattighus.

1808 Manillaskolan i Stockholm för döva och blinda

1854 Manillaskolan. Snett bakom båten syns holmen Manilla med bostäder för döfstumma flickor och lärare samt verkstäder. Närmast båten är Manhem med avdelning för döfstumma. Uppe på åsen Övre Manilla med avdelningen för blinda (ur Ossian Edmunds "Om institutet för döfstumma och blinda")

Pär Aron Borg hade 1807 i sin familj kostnadsfritt tagit emot en blind flicka, som önskade lära sig huvudsakligen musik. Nästa år visade han upp resultatet av sitt arbete vid en offentlig uppvisning i syfte att få in pengar för att starta en anstalt för blindas undervisning.

De dövsrumma ansågs vara obildbara men Borg hade sett ett skådespel på Kungliga teatern i Stockholm som i dramats form berättade om den undervisning i teckenspråk som bedrevs i Paris.

Borg fick idén att starta undervisning för blinda och döva. Han anhöll och fick bidrag av allmänna medel.

År 1808 öppnade han på Regeringsgatan i Stockholm De Blindes och Döfstummes Institut. Det gick två blinda samt sex döfstumma elever där. Syftet var att ge dem ett yrke och utbilda dem inom korgmakeri.

År 1812 flyttar han institutet till Manilla på Djurgården i Stockholm. Här togs både blinda och hörselskadade elever emot.

Undervisningen kom ganska snart att fokusera på elever med hörselskada. Mellan 1817 och 1845 undervisades inga synskadade.

Nuvarande tornbegrönta byggnad på Övre Manilla stod klar 1864 och gamla Manhem revs 1881.

1829 Louis Braille publicerar första versionen av sin punktskrift

Louis Braille (1809–1852), 16 år och blind, presenterar första versionen av punktskriften som den ser ut i dag. Varje bokstav motsvaras av en yta där det maximalt finns plats för sex punkter. Därmed går 63 tecken representeras i punktskrift.

1842 Allmän skolplikt med obligatorisk skolgång

De döva, blinda och de med utvecklingsstörning var undantagna.

1847 Fattigvårdsförordning införs

Den svenska fattigvårdsförordningen införs. Varje församling ska ansvara för sina egna fattiga och ha en egen fattigvårdsstyrelse. Fullt arbetsföra personer kan få rätt till fattigvård. Fattigskatt införs.

Rotegang förbjöds för barn. Baksidan av det var att det blev auktioner där barn auktionerades ut till den som ville ha minst betalt av socknen.

1863 Ogifta kvinnor blev myndiga vid 25 års ålder

I äldre tider var änkor de enda kvinnor som var myndiga. För gifta kvinnor var det den äkta mannen målsman. Med den nya lagen så upphörde faderns målsmanskap när den ogifta kvinnan fyllde 25 år.

1859 Döfstuminstitutet i Karlskrona

Sophia Wilkens (1817-89) fick vårdnaden om en döfstum flicka med utvecklingsstörning, sedan hennes enda barn, hennes dotter, hade dött vid tre års ålder.

År 1859 startade hon ett litet barnhem för idioter, döfstumma och blinda på Västerudd i utkanten av Karlskrona. År 1862 bodde där 73 barn varav nästan hälften var döfstumma.

År 1868 fick hon ett permanent statligt bidrag till verksamheten.

1866 Hem för sinnesslöa barn i Göteborg och sedan i Mariestad

Medan Emanuella Carlbeck studerade på annan ort så inackorderades hos hennes föräldrar en 21-årig utvecklingsstörd flicka som fick våldsamma vredesutbrott.

När Emanuella kom hem så slöt sig flickan till henne och lärde sig så småningom att övervinna sin häftighet. Hon fick lust för arbete och blev jämförelsevis lättskött så länge allt gick sin jämna gång. Men problemen återkom när Emanuella återvände till skolan.

Emanuellas syster hade en nioårig utvecklingsstörd son som också var besvärlig att handskas med. Men när Emanuella kom till huset blev han lugn och kunde fås att sova och lyda.

Emanuella förstod att hon hittat sitt kall. Hon lät det bli känt att hon tänkte starta ett hem för att ta hand om "sinnesslöas" fostran. Snabbt hade hon tre anmälningar utöver systersonen. Då grundade hon 1/9 1866 grundade det första "idiot-hemmet" på Nya Varvet vid Göteborg.

När det blev känt att även personer med intellektuell funktionsnedsättning var bildbara så ökade elevantalet. I november 1868 flyttade de till större lokaler i Skövde med plats för 24 elever varv 10 redan fanns på plats. Verksamheten finansierades helt av privata donationer.

Verksamheten växte snabbt, och 1875 flyttades den till Johannesberg i närheten av Mariestad i Västergötland. Hemmet invigdes 1881. Det var en lantegendom med plats för 30 elever och 17 anställda. Här kunde de manliga arbetarna sysselsättas med jordbruk, snickeri och korgmakeri medan kvinnorna engagerades i vävnad, stickning, och virkning.

1869 Föreningen för sinnesslöa barns vård

1875 Sveriges första skola för sinnesslöa barn startades 1870 på Norrtullsgatan 16 i Stockholm (Wikipedia, färglagd)

Förening för sinnesslöa barns vård bildades med målsättningen att "inom fäderneslandet verka för sinnesslöa barns uppfostran till medvetna och nyttiga medlemmar av samhället".

Föreningen bedrev insamlingar och gav ut mindre skrifter för att sprida upplysning om de sinnesslöas behov av undervisning och vård och för statens och kommunernas skyldighet att understödja den enskilda välgörenheten på detta område.

Man anordnade också så kallade abnormmöten i olika städer i syfte att förbättra sinnesslövärderna. Föreningen lyckades också genomdriva att begreppet "idiot" i allmänt språkbruk ersattes med "sinnesslö".

Föreningen startade 1870 Sveriges första skola för sinnesslöa barn. År 1879 startade man på Norrtullsgatan ett seminarium för utbildning av lärarinnor för särskoleundervisningen.

1871 Ny fattigvårdsförordning

År 1869 fanns det 217,373 registrerade fattighjon i landet. Drygt 6 % av Sveriges befolkning på cirka 3,5 miljoner!

Nödåren 1867-1869 blev kostsamma för socknarna. Vid riksdagen 1869 pläderade det för att den obligatoriska fattigvården borde reduceras till ett minimum.

Den fattigvårdslag som kom år 1871 innebar också en åtstramning av fattigvården. Bara föräldralösa barn, gamla och fysiskt och psykiskt arbetsförmögna fick rätt till hjälp från samhället. Rätten att överklaga fattigvårdsstyrelsens beslut försvann.

1889 De blindas förening bildas

1892 startade Sveriges första punktskriftsbibliotek i Stockholm

1900-talet

1918 års fattigvårdslag

Fattigvården blev nu mer human. Fattigstugor, fattigauctioner och rotegång förbjöds och ersattes med ålderdomshem. Klagorätten hade avskaffats 1871 men återinfördes nu på fattigvårdsstyrelsens beslut.

1920 Giftna kvinnor blir myndiga

Den nya giftermålsbalken ersätter den gamla i 1734 års lag. Den svenska kvinnan helt jämställd med mannen inom äktenskapet. Det blir också lättare att skiljas.

1921 Rasbiologiska institutet bildas

Riksdagen ansåg att ett rasbiologiskt institut skulle skydda mot inre fiender; defekta, asociala, abnorma och brottsliga människor.

1930-talet. Den vita kappen introduceras i Sverige

1932 kom den första fällbara och lätttransporterade rullstolen av dagens typ

X-frame utvecklades av Herbert Everest och Harry Jennings

1935 Tvångssterilisering blir laglig

Det drabbade många med mental funktionsnedsättning. Lagen skärptes 1941 och fanns kvar ända fram till 1975.

1936 Den första ledarhundsutbildningen i Sverige

1944 Utbildning för "bildbara sinnesslöa" införs

Lagen fanns på papper men det fanns ingen särskild pedagogik. Eleverna fick denna undervisning i anstaltsliknande internat.

1954 Även psykiskt efterblivna barn ska få undervisning

1957 Socialhjälpslagen blev slutet för den gamla fattigvården

Lagen var ursprungligen främst riktad till personer som inte kunde försörja sig på grund av exempelvis sjukdom, ålderdom eller barndom. För fullt friska personer var arbetslöshet enligt lagen inte en rätt till socialbidrag, men i praktiken kunde ofta även bidragssökande arbetslösa få socialhjälp, framför allt i kristider.

1964 Arbetshem och tvångsarbete förbjöds

De ansågs strida mot Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

1968 Omsorgslagen införs

Alla barn och ungdomar i Sverige gavs rätt till utbildning, oavsett grad av intellektuell funktionsnedsättning. De med en intelligenskvot 55-70 placerade man i grundsärskolan. Elever med än lägre intelligenskvot placerade man i träningskola.

1969 Svenska handikappidrottsförbundet bildas

1969 Könssjukdomar och epilepsi avskaffas som hinder för äktenskap

Dessutom ändrades så att de som tidigare varit sinnessjuka eller sinnesslöa kunde få ingå äktenskap om intyg kunde uppvisas på att personen numera var frisk eller om personen fått tillstånd av socialstyrelsen.

1974 Sinnessjuka eller sinnesslöa får gifta sig utan tillstånd

Men för att ingå äktenskap måste parterna kunna förstå innebörden i handlingen. Det innebär att de med allvarligare sjukdom eller efterblivenheten inte fick gifta sig.

1974 Ny socialtjänstlag

Socialtjänstens inriktning ändrades från att vara överordnad och kontrollerande och skulle nu i förhållande till den enskilde vara serviceinriktad och hjälpare. Arbetslöshet blev ett fullgott skäl för att få socialbidrag.

1981 Rollatorn introduceras

Det var den svenska polioskadade handikappkuratorn Aina Wifalk som gjorde uppfinningen. År 2021 hade cirka 335 000 svenskar en rullator

1986 Lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.

Utvecklingsstörda fick rätt till kontaktperson, daglig verksamhet och plats i en gruppbostad.

1989 Omyndigförklaring ersätts av förvaltarskap

Om någon på behövde hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin per-

son, ska rätten kunna besluta att anordna godmanskap eller förvaltarskap. Beslutet kräver, om det är möjligt att inhämta, samtycke av den som det berör.

1992 Första numret av "Forskning om funktionshinder pågår"

Tidskriften ges ut av Uppsala Universitet. Fram till 2007 hette tidningen "Handikappforskning pågår". Den finns på webben www.cff.uu.se/Tidskrift_

2000-talet i Sverige

2019 Förordning om tillgänglighet till digital offentlig service

Webbplatsen, appen eller den digitala tjänsten ska vara tillgänglig. Tillgänglighet innebär att människor med funktionshinder kan uppfatta, förstå, navigera, interagera med, och bidra med information till webben. Tillgänglighet gynnar även andra, till exempel äldre med svårigheter på grund av åldrande.

Tillgänglighet inkluderar alla funktionshinder som påverkar tillgång till webben: visuella, hörsel-, fysiska, psykiska, tal-, kognitiva och neurologiska funktionshinder.

Tillgänglighet gynnar även människor utan funktionshinder.

År 2006 skapades den första vägledningarna enligt WCAG för hur digitala tjänster skulle utvecklas för att vara tillgängliga för alla.

Ny teknik som stöder de med funktionsnedsättning

Det finns hur många appar som helst som kan ge stöd för de med funktionshinder och det dyker ständigt upp nya. Utvecklingen inom Artificiell Intelligens har just börjat men även med traditionell teknik har det skapats en hel del hjälpmedel. Här är några smakprov:

Google Assistenten är gratis och den vanligaste appen. Den kan bl.a. användas för att diktera text: Öppna en app som ex. Gmail och tryck i ett imatningsfält, aktivera röstinmatning och börja diktera.

1994 Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)

De som omfattas av lagen är människor med svåra psykiska och fysiska funktionsnedsättningar som omöjliggör att självständigt klara sig i det dagliga livet.

Till LSS fanns tidigare lagen om assistansersättning (LASS) knuten. Men LASS upphörde 2011 och reglerna fördes in i den nya socialförsäkringsbalken.

Ett annat exempel på vad Assistenten kan göra är att röststyra hem och starta elektronik som belysning och TV och svara på frågor.

Seeing AI: Gratisapp som bl.a. kan läsa upp tryckt text, tolka streckkoder, beskriva ansikten och scenerier samt indikera färger och ljus.

Lookout: Gratisapp för att läsa upp tryckt text, tolka streckkoder och beskriva omgivningarna.

SoundScape: Gratisapp för GPS-navigering utomhus med hjälp av stereoljud. Hitta platser, lägg in egna platsmarkörer och sätt ut virtuella ledfyror.

BlindSquare: Navigera med GPS utomhus, få bl.a. upplästa färdinstruktioner och riktning till målet i form av klockslag eller väderstreck. Lägg in egna platser samt håll koll på hastighet, riktning och GPS-noggrannhet.

Lazarillo: Gratisapp för GPS-navigering utomhus och även inomhus i vissa utvalda byggnader.

Tåg: Gratisapp för att få information om specifika tåg eller tågstationer, inkl. senaste tågposition, spårnummer, förseningar etc. Det går även att ställa in bevakningar av avgångar på sträckor som du ofta reser.

Tågstationen: Gratisapp för att få information om avgångar för specifika tåg eller tågstationer inkl. senaste tågposition, spårnummer, förseningar etc. Det går också att ställa in bevakningar av avgångar som du ofta reser med.

MovieTalk: Gratisapp för att spela upp syntolkning och/eller uppläst text för filmer.

Clew: Gratisapp för navigering inomhus med hjälp av kameran.

